

DE WINST ALS INFORMATIEBRON

door Drs. J. Klaassen

Inleiding

In maart 1971 aanvaardde de heer Bak het ambt van lector aan de Universiteit van Amsterdam met een rede, getiteld „De winst als bron van informatie”.¹⁾ Daarin poogde hij een antwoord te geven op de vraag: „Welke voorstelling van de winst geeft het beste inzicht in de uitkomsten van het gevoerde beleid?”²⁾ Deze probleemstelling is in de nederlandse literatuur, m.n. voor zover die uit de pen van de aanhangers van de vervangingswaardeleer is gevloeid, vrij nieuw. Wij menen dan ook, dat zowel het aangesneden onderwerp, als de wijze waarop de heer Bak het heeft behandeld, een uitdaging vormen om hem te volgen bij zijn onderzoek.

De doeleinden van de informatieverzorging

Na een inleiding, waarin aan recente beschouwingen over het winstbegrip van Van der Zijpp³⁾, Burgert⁴⁾ en Traas⁵⁾ enige aandacht wordt gegeven, concludeert Bak het volgende: „Nu er steeds meer aanwijzingen zijn, dat de theorie van de winstbepaling wordt losgekoppeld van een eenduidig handhavingscriterium (Burgert) of zelfs van elk handhavingscriterium (Traas) wordt voor mijn systeemontwerp de vraag van wezenlijk belang, welke waarde bij de berekening van het resultaat moet worden toegepast. De vraag luidt dus niet: „Wat is winst?” maar „Welke voorstelling van de winst geeft het beste inzicht in de uitkomsten van het gevoerde beleid?”

Het ligt voor de hand te veronderstellen dat Bak nu vervolgens een onderscheid zou maken naar gebruikers van de winst als informatiebron of zou aangeven dat hij uitsluitend beoogt de informatieve waarde van de winst voor een bepaalde groep gebruikers te belichten. Het lijkt uit het oogpunt van een zo goed mogelijke informatieverzorging toch gewenst niet alle gebruikers van informatie over één kam te scheren. Elke groep heeft eigensoortige beslissingen te nemen, terwijl ook de doeleinden van alle groepen gebruikers niet dezelfde behoeven te zijn.⁶⁾

Bak laat echter bij zijn probleemstelling bewust in het midden of de informatie voor de leiding, danwel voor de aandeelhouders, of voor andere buitenstaanders bestemd is. Dit wordt gemotiveerd met de retorische vraag: „Hoe zou de leiding de uitkomsten van haar beleid kunnen toelichten aan de hand van cijfers die niet tonen wat zij zag toen het beleid werd gevoerd?”⁷⁾

¹⁾ „De winst als bron van informatie” door Drs. G. G. M. Bak, Amsterdam/Brussel 1971.

²⁾ Bak, t.a.p. pag 10.

³⁾ Drs. I. Van der Zyp, Financieel beleid en Jaarverslag, Economisch Statistische Berichten, 12 augustus 1970.

⁴⁾ Prof. Drs. R. Burgert, Bedrijfseconomisch Aanvaardbare Grondslagen voor de Gepubliceerde Jaarrekening, Preadvies Accountantsdag 1967. Bijlage bij „De Accountant” september 1967.

⁵⁾ Prof. Dr. L. Traas, Het Winstbegrip in de Open Naamloze Vennootschap, Haarlem 1970.

⁶⁾ Zie b.v. ook Dr. J. L. Bouma, Ondernemingsdoel en Winst, Leiden 1966, pp. 89-92.

⁷⁾ Bak, t.a.p. pag. 15.

Hier doelt Bak kennelijk op de jaarrekening. Deze vervult echter meer functies dan alleen die van verantwoordingsstuk, waarop de geciteerde motivering betrekking heeft. In het door Bak aangehaalde preadvies van Burgert komt dat duidelijk naar voren, en wordt eveneens aangegeven, dat elke functie zijn eisen stelt aan de inhoud van de door middel van dit verslag te verstrekken informatie.

De benadering van Bak brengt verder onvoldoende het onderscheid tussen de interne en de externe functie van de winst als informatiebron tot uitdrukking. De winst als basis voor de interne beoordeling van het gevoerde beleid behoeft niet op dezelfde wijze berekend te zijn, als de in het jaarverslag te presenteren winst. M.n. over het winstbegrip, dat voor de evaluatie van de prestaties van onderdelen van gedecentraliseerde ondernemingen, het best kan worden gehanteerd, is in de Amerikaanse literatuur vooral de laatste jaren een discussie gaande⁸).

Doordat Bak, naar ons gevoelen, in zijn rede onvoldoende de doeleinden van de informatieverzorging heeft geanalyseerd, kunnen zijn conclusies ook moeilijk op algemene geldigheid bogen.

De voordelen van toepassing van de vervangingswaarde

Bak stelt zonder argumentatie dat de vervangingswaarde grote betekenis heeft voor de bepaling van het resultaat als element van beleidsbeoordeling en beslissingsvoorbereiding. Hij noemt een drietal voordelen van toepassing van de vervangingswaarde:

- 1 Door de fictie van de gelijktijdigheid worden de economische verhoudingen op de in- en verkoopmarkt duidelijk tot uitdrukking gebracht.
- 2 Het effect van waardewijzigingen in de kapitaalgoederen-voorraad wordt zichtbaar gemaakt.
- 3 Er ontstaat een samenhangend beeld van het behaalde resultaat in relatie tot het daartoe aangewende vermogen.

Deze voordelen zouden gelden ongeacht de instandhoudingsdoelstelling die men aanhangt.⁹)

Bak concludeert „dat de toepassing van de vervangingswaarde alleszins geboden blijft uit hoofde van doelmatige informatieverzorging”. Indien men daarbij een instandhoudingspostulaat verwerpt, moeten andere criteria voor de behandeling van waardemutaties van de kapitaalgoederen worden gevonden. De voorraadesultaten moeten volgens Bak niet als restpost, maar „als elementen van hetgeen door de leiding als uitkomsten van het beleid wordt gezien”, in de resultatenrekening worden opgenomen.¹⁰)

Deze stelling wordt vervolgens nader geconcretiseerd voor voorraden handelsgoederen en grondstoffen en voor duurzame produktiemiddelen.

Tenslotte worden de gevolgen van Bak's analyse voor de presentatie van het totale resultaat door hem belicht.

⁸) Zie b.v. John Dearden, The Case against R.O.I. control. Harvard Business Review mei/juni 1969, pp. 124-135.

⁹) Bak, t.a.p. pag. 10.

¹⁰) Bak t.a.p. pag. 14.

Wij willen in het vervolg van dit stuk allereerst de merites van de vervangingswaarde, zoals de heer Bak die heeft geschetst, kritisch bezien. Omdat hij het derde, door hem genoemde voordeel verder buiten beschouwing laat, zal de aandacht vooral worden gericht op de twee eerstgenoemde voordelen. Deze vertonen een sterke samenhang; gezamenlijk zijn zij te omschrijven als: „de informatieve waarde van het onderscheid tussen transactie- en voorraadresultaat”. Daarbij wordt voorlopig in het midden gelaten of het voorraadresultaat al dan niet als winst moet worden aangemerkt.

Vervolgens zullen wij aan Bak's uitwerking van de informatieverzorging op basis van de vervangingswaarde, over de voorraden handelsgoederen en grondstoffen en over de duurzame produktiemiddelen aandacht schenken.

Tenslotte zal de presentatie van het totale resultaat, die Bak voorstaat, worden besproken.

De informatieve waarde van het onderscheid tussen transaktieresultaat en voorraadresultaat

Het eerstgenoemde voordeel van de vervangingswaarde heeft betrekking op het transaktieresultaat.

In de door Bak gegeven formulering van dit voordeel, wordt impliciet verondersteld, dat de prijzen op de inkoopmarkten en op de verkoopmarkten, waarop de onderneming opereert, gegeven zijn. Vooral op de verkoopmarkten zal aan deze voorwaarde dikwijls niet voldaan zijn. In dat geval zal het verkoopbeleid, zowel invloed uitoefenen op het transaktieresultaat als op het voorraadresultaat, tenzij men veronderstelt, dat ongeacht de afzet, voortdurend een bepaald voorraadniveau zal worden gehandhaafd.

Wij menen, dat deze laatste veronderstelling niet reëel is. Verder wordt bij de formulering van dit voordeel o.i. ten onrechte geen rekening gehouden met de seizoensgebondenheid van de inkoop en/of afzet, waarmee veel ondernemingen te maken hebben. Indien een onderneming slechts gedurende een bepaald seizoen kan inkopen of verkopen, dan is de bepaling van de vervangingswaarde buiten dit seizoen dikwijls een slag in de lucht. En zelfs al zouden de vervangingsprijzen kunnen worden bepaald, dan is de informatieve waarde van het onderscheid tussen transaktieresultaat en voorraadresultaat nog zeer beperkt, omdat de onderneming gedwongen is, gedurende een deel van het jaar een extra voorraad te houden om voortdurend aan de vraag te kunnen voldoen (Men denke b.v. aan ondernemingen, die bederfelijke grondstoffen verwerken en aan ondernemingen die modegevoelige artikelen zoals kleding en damesschoenen verkopen).

Een derde bezwaar tegen de door Bak genoemde voordelen heeft, evenals het eerste bezwaar, betrekking op de voorstelling van „het beleid”, waarop de vervangingswaardetheorie is gebaseerd. De zin van het onderscheid tussen transactie- en voorraadresultaat bestaat vooral daarin, dat de gevolgen van voorraadhouden en verkopen afzonderlijk worden getoond. Daarbij past de voorstelling van de vervangingswaardetheorie dat het beleid van de onderneming gericht is op het profiteren van gelijktijdige prijsverschillen op de inkoopmarkten en op de verkoopmarkten, waarbij een constante voorraad wordt aangehouden.

Het actief opereren op deze markten, teneinde een positief volgtijdig prijsverschil te behalen, wordt in deze gedachtengang als „speculatief handelen” aangeduid en daarmee min of meer veroordeeld.

Dit beeld van het beleid is echter o.i. te zeer gericht op goederenvoorraden. De onderneming heeft met nog andere kostenveroorzakende produktiemiddelen te maken. Een optimaal beleid t.a.v. de voorraad, behoeft nog niet een optimaal beleid t.a.v. de totaliteit van de produktiemiddelen in te houden. Zoals o.i. overtuigend door Holt, Modigliani en Simon¹⁾ is aangetoond, kan een uit kostenoogpunt optimaal beleid, speciaal bij produktiebedrijven, inhouden dat gewerkt wordt met voorraden van wisselende omvang. Bovengenoemde schrijvers houden bij hun model geen rekening met volgtijdige prijsverschillen op de inkoopmarkten voor grondstoffen of met prijswijziging van de eindprodukten. In het model worden de som van de kosten van voorraadhouden en de arbeidskosten geminimaliseerd bij fluctuaties in de vraag. Men kan dan ook concluderen, dat zelfs bij gelijkblijvende goederenprijzen, in een produktieonderneming, een voorraad van wisselende omvang vereist kan zijn om tegen minimale kosten aan de vraag te voldoen.

In deze gedachtengang vormt het voorraadbeleid geen zelfstandige factor; en afwijkingen van een constante voorraad behoeven geen speculatie te zijn. Er vindt een onderlinge beïnvloeding plaats van voorraadbeleid, personeelsbeleid, produktiebeleid en verkoopbeleid.

Voorraadresultaten hebben dan ook geen zelfstandige informatieve waarde ten behoeve van de beleidsbeoordeling.

Uit bovengenoemde bezwaren kunnen wij concluderen, dat de vervangingswaardetheorie een te enge voorstelling geeft van het beleid van de onderneming. Zodra men zich een meeromvattend beleid voorstelt, zijn de gevolgen van afzonderlijke beleidshandelingen niet meer aan één van beide soorten resultaat afzonderlijk toe te rekenen.

Tenslotte willen wij nog een bedenking naar voren brengen tegen de wijze waarop het transaktieresultaat in de vervangingswaardetheorie functioneert.

Dit begrip wordt gewoonlijk op de individuele produkten van de onderneming betrokken. Daarmee bevat het alle arbitraire elementen, die aan de kostprijsbepaling volgens de vervangingswaardetheorie eigen zijn.¹²⁾ De gebruikers van de informatie over het transaktieresultaat dienen zich van deze elementen bewust te zijn.

De presentatie van het transaktieresultaat in de jaarrekening heeft niet op één produkt, maar op de totaliteit van de verkochte produkten in de periode betrekking. Daarmee worden de gevolgen van de arbitraire elementen in de kostprijsbepaling voor een deel uitgewist, maar anderzijds worden de verschillen in winstmarge zowel volgtijdig als gelijktijdig gecompenseerd.

Wij menen dat het bovenstaande de conclusie rechtvaardigt, dat het onder-

¹⁾ Charles C. Holt, Franco Modigliani and Herbert A. Simon, A Linear Decision Rule for Production and Employment Scheduling, Management Science, October 1955.

²⁾ Prof. Dr. J. L. Mey, Transactie- en voorraadresultaten en de vervangingswaardetheorie, herdrukt in MAB 1924-1960, pp. 302-315.

scheid tussen transactie- en voorraadresultaat voor de leiding in vele gevallen maar beperkte informatieve waarde heeft.

In de Amerikaanse literatuur^{1 3)} en recentelijk ook in Nederland^{1 4)} is geweten op het nut van de vervangingswaarde als indicator van de actuele waarde van het in de onderneming aangewende kapitaal en het daarop betrekking hebbende resultaat (dit komt ongeveer met het derde door Bak genoemde voordeel van toepassing van de vervangingswaarde overeen).

Door bij de resultatenberekening na te gaan welke kostenbesparing is ontstaan, tengevolge van het prijsvoordeel dat de onderneming bereikt doordat zij een deel van haar produktiemiddelen in het verleden kocht, wordt een cost-saving als bestanddeel van de winst zichtbaar gemaakt (althans in geval van prijsstijging van de produktiemiddelen).

Bij Edwards en Bell bevat deze cost-saving zowel het gerealiseerde als het ongerealiseerde deel van de waardestijgingen van de voorraad kapitaalgoederen; Traas beschouwt alleen de gerealiseerde voorraadresultaten als winst. Het verschil tussen de totale winst en de cost-saving is het winstbedrag berekend op basis van actuele prijzen.

Traas acht dit resultaat vooral van belang als globale aanwijzing over de toekomstige winstcapaciteit van de onderneming. Naarmate het winstbedrag berekend tegen actuele prijzen hoger is, zijn de vooruitzichten voor de toekomst ceteris paribus beter.

Uit een oogpunt van beleidbeoordeling heeft deze benadering o.i. ook waarde, omdat deze de mogelijkheid biedt globaal te bepalen, welk deel van de winst een gevolg is van in het verleden genomen beslissingen over de aanschaf van activa (vooral duurzame) en dus aangeeft hoeveel hoger resp. lager de winst zou zijn, indien de onderneming niet over de aanwezige, maar over de best beschikbare activa zou beschikken.

Ook bij deze benadering zullen er echter situaties zijn, waarbij de onderscheiding tussen resultaat op basis van huidige prijzen en cost-savings moeilijk op objectieve wijze kan worden gemaakt.

De informatieverzorging over de voorraden handelsgoederen en grondstoffen

a. De permanente waarderegistratie

In zijn uitwerking van de informatieverzorging over de voorraden handelsgoederen en grondstoffen, kiest Bak voor de zgn. permanente waarderegistratie. De argumenten daarvoor zijn groot in aantal, maar wegens de korte tijd die voor het uitspreken van een openbare les ter beschikking staat, slechts zeer beknopt weergegeven.

De belangrijkste argumenten zijn gebaseerd op de veronderstelde informatieve waarde van transaktieresultaat en voorraadresultaat; voorts worden nog een aantal controle-technische voordelen van dit systeem vermeld.

^{1 3)} B. v. Edgar O. Edwards en Philip W. Bell, *The Theory and Measurement of Business Income*, Berkely 1961, pag. 70 e.v.

^{1 4)} Traas, t.a.p. pag. 14.

Het oordeel over de juistheid en de bruikbaarheid van de permanente waarderegistratie wordt in belangrijke mate bepaald door de waardering van het onderscheid tussen transactie- en voorraadresultaat. Immers deze registratiemethode is vooral bedoeld om snel en gemakkelijk de transaktieresultaten te kunnen bepalen. Zelfs al zou men de door Bak genoemde voordelen van toepassing van de vervangingswaarde accepteren, dan nog zijn niet alle ten gunste van de permanente waarderegistratie naar voren gebrachte argumenten even sterk. Wat te denken van het volgende:

„De gehanteerde prijsbasis heeft een normatief karakter voor alle inkopen tussen twee momenten van aanpassing. Hierdoor kunnen aanvullingen van de voorraad tegen afwijkende prijzen eenvoudig en systematisch worden gesignaleerd als bijproduct van deze mutaties”.^{1 5)}

O.i. zal de bepaling van de prijsbasis, d.i. de vervangingswaarde die gedurende een bepaalde tijd zal gelden, moeten geschieden door de inkoopafdeling. Het signaleren van inkopen tegen een afwijkende prijs gedurende de periode dat de prijsbasis onveranderd blijft, kan betekenen dat de inkoopafdeling incidenteel goedkoop of duur heeft ingekocht of ten onrechte geen wijziging van de prijsbasis heeft doorgegeven. Administratief-organisatorisch gezien is het niet zinvol een afdeling te beoordelen volgens normen die deze afdeling zelf alleen kan en mag stellen.

Wij menen, dat er weinig aanleiding is permanente waarderegistratie te propagieren, omdat de informatie die hierdoor ter beschikking komt, behalve wellicht bij ondernemingen die geconfronteerd worden met zeer frequente en zeer grote prijschommelingen op de inkoopmarkt, voor de leiding slechts beperkte betekenis heeft. Daarbij komt dat het een duur systeem is, al zullen bij computertoepassing de kosten wellicht worden gedrukt.

b. De normale voorraad

Bak meent, dat de introductie van een normale voorraad in de permanente waarderegistratie eenvoudig is te realiseren.^{1 6)} Hij vraagt zich echter af of de gebruiker van de informatie dit automatisme op prijs zal stellen. Waarschijnlijk omdat hij het aan de leiding wil overlaten, te bepalen in hoeverre de voorraad naar omvang en samenstelling „normaal” is.

Indien men dit begrip op de totale economische voorraad betreft, moet de vraag worden opgelost, welke inkoop als speculatief moet worden aangemerkt bij overschrijding van de normale voorraad. Wellicht is de voorraadtoename aan stagnatie aan de verkoopzijde te wijten.

Indien het begrip normale voorraad op de individuele artikelen wordt betrokken, is het denkbaar dat de normale voorraad wordt overschreden, terwijl de totale voorraad laag is.

Het zal duidelijk zijn, dat wij aan het begrip normale voorraad geen behoefte hebben, niet alleen vanwege bovenstaande moeilijkheden, maar vooral ook, omdat het begrip niet hanteerbaar is, indien men de enge interpretatie van het beleid van de vervangingswaardetheorie loslaat.

Bak's waardering voor dit begrip blijkt groter. Het speelt in zijn visie zelfs

^{1 5)} Bak, t.a.p. pag. 17.

^{1 6)} Bak, t.a.p. pag. 20.

een rol bij de winstbepaling. Hij meent, dat noch het inzicht in de resultaten noch dat in de samenstelling van het vermogen wordt gediend indien het gestegen vermogen dat betrekking heeft op een - volgens de leiding - normale voorraad *via de resultatenrekening* wordt getoond. Hier blijkt Bak er een voorstander van, dat de leiding geruisloos met een instandhoudingscriterium werkt. Zelfs zijn argumentatie komt merkwaardig dicht bij Limpergs argument, dat moet bewijzen dat agio geen winst is. Limperg argumenteert dit door er op te wijzen dat de waardeestijging zelf het toegenomen vermogen vasthoudt.¹⁷⁾

Na vermelding dat de grotere financieringsbehoefte deels door toename van de crediteurenpositie kan worden gedekt, schrijft Bak: „Belangrijker is echter te constateren dat de toeneming van het vermogen zelf - gezien de waardering tegen vervangingswaarde - door het aanhouden van een normale economische voorraad is ontstaan.”¹⁸⁾

Wij menen, dat deze vermogenstoename voor zover gerealiseerd, moeilijk anders dan op grond van een financieringsargument of op grond van een instandhoudingscriterium buiten de winst kan worden gehouden.¹⁹⁾ Dit is zeker niet mogelijk op grond van Bak's argument, dat het verwerken van deze vermogenstoename via de resultatenrekening het inzicht niet zou bevorderen. Het is toch duidelijk een uitkomst van het gevoerde beleid? Overigens: door deze waardemutatie geruisloos op de herwaarderingsrekening te boeken, zou de leiding de aandeelhouders zelfs geen inzicht geven over welk bedrag het in dit verband zou gaan.²⁰⁾ Dit bezwaar wordt door Bak onderzocht doordat hij deze waardeestijging bij de winstbestemming wil tonen. Wij komen daarop nog terug bij de presentatie van het totale resultaat.

De informatieverzorging over de duurzame produktiemiddelen

In het onderdeel van zijn rede, dat op de toepassing van de vervangingswaarde bij duurzame produktiemiddelen betrekking heeft, wordt door Bak vooral aandacht geschonken aan de gevolgen van de moeilijkheden van de levensduurschatting van deze activa voor de bepaling van het resultaat.

De kostprijs van de produkten dient volgens Bak te worden bepaald op basis van de optimale produktiestructuur. Door vergelijking van deze kostprijs met de complementaire kosten van het aanwezige produktiemiddel, blijkt welk afschrijvingsbedrag er nog voor het aanwezige produktiemiddel

¹⁷⁾ Prof. Th. Limperg Jr. De gevolgen van de depreciatie van de gulden voor de berekening van waarde en winst in het bedrijf, herdrukt in MAB 1924-1960, pag. 253.

¹⁸⁾ Bak, t.a.p. pag. 20.

¹⁹⁾ Prof. Dr. B. Pruyt, Subjectieve schattingen en beleidselementen bij winstbepaling en winstbestemming, De Economist 1954, pag. 751.

²⁰⁾ Traas vermeldt in dit verband het volgende citaat van Alexander: „It is managements responsibility to form its best judgement as to the future movement of prices, and to be guided accordingly.

Decisions as to purchase, sales and operations, must be based on managements best judgement of price movements as well as upon other considerations such as volume of sales. To use a measure of business profits which completely disregards managements success or failure in buying and selling is to neglect a most important part of managements activity and responsibility”.

(Prof. Dr. L. Traas, Inkomen en Winst als bedrijfseconomische categorieën; Maandschrift Economie, oktober 1970, pag. 57).

overschiet. Indien op grond van een vervangingscalculatie blijkt dat vervanging nog niet dient te geschieden, moet ondanks het verschijnen van een efficiënter werkend nieuw produktiemiddel, de produktie met het aanwezige produktiemiddel worden voortgezet. In dat geval zal er echter minder afschrijving in de kostprijs van de produkten zijn begrepen dan nodig zou zijn om het aanwezige produktiemiddel, rekening houdende met de nog resterende levensduur en restwaarde, volledig te kunnen afschrijven. Bak beveelt aan om dit negatieve verschil uit een oogpunt van voorzichtige presentatie van het vermogen ten laste van het vermogen te brengen.

Dat hiermee aan de leiding of aan de aandeelhouders juiste informatie wordt verstrekt, wagen wij te betwijfelen: Door deze handelwijze wordt het vermogen lager getoond, maar worden winsten gepresenteerd die even hoog zijn als in geval men met de meest moderne machine zou produceren. De voorzichtigheid die hier wordt betracht, vertroebelt het inzicht. Indien men het verschil tussen de calculatorische afschrijving en de afschrijving op de oude basis jaarlijks afzonderlijk als negatief resultaat zou tonen, zou juist uit de betreffende post het nadeel van het werken met de verouderde apparatuur blijken.²¹⁾ Bak²²⁾ acht het mogelijk dat bovengenoemd verschil positief is. Dat zou o.i. alleen kunnen indien de oorspronkelijke levensduurschatting te voorzichtig zou zijn geweest, omdat b.v. in minder snel tempo nieuwe en betere apparatuur is ontwikkeld dan bij de levensduurschatting werd verwacht. In dat geval is er in het verleden teveel afgeschreven. Juist dan is er weinig aanleiding dit positieve verschil jaarlijks als positieresultaat op de resultatenrekening op te voeren (zoals Bak voorschrijft), omdat dit verschil het gevolg is van een in het verleden gemaakte schattings „fout”. Bak’s oplossing lijkt op het van oudsher door accountants veroordeelde „putten uit een in het verleden gevormde stille reserve”, waardoor het resultaat in latere jaren te gunstig wordt getoond.

De presentatie van het totale resultaat

Aan het slot van zijn betoog, geeft Bak een overzicht van de presentatie van het totale resultaat, die volgt uit zijn analyses.

Deze presentatie vergelijkt hij met de door Burgert gesuggereerde opstelling.²³⁾

Twee verschillen vallen op:

a. Burgert voegt aan het Resultaat op verkopen (tegen current cost) de totale waardeinstijging van de vaste activa en voorraden toe: Bak slechts de waardemutaties, die door de leiding als resultaat worden beschouwd. Bak’s presentatie van het totale resultaat komt inhoudelijk in grote trekken overeen, met die van de vervangingswaardetheorie, al maakt hij niet duidelijk of hij het resultaat op speculatieve transacties in twee componenten (transaktieresultaat en positieresultaat) wil splitsen.

²¹⁾ Wellicht wenst men deze gedachte af te wijzen, omdat daardoor een verlies te laat zou worden genomen. Deze opvatting kunnen wij niet delen, tenzij te verwachten is, dat op grond van deze versnelde slijtage een verlies zal worden geleden op de betreffende produkten. Ook dan geven wij de voorkeur aan verwerking van het verlies via de resultatenrekening.

²²⁾ Bak, t.a.p. pag. 23.

²³⁾ Burgert, t.a.p. pag. 191.

b. Burgert houdt rekening met instandhoudingsvoorzieningen bij de winstbepaling. Bak verwijst deze naar de sektor van de winstbestemming. Daar vermeldt hij tevens als positieve post dat deel van de totale waardestijging van de activa, dat door de leiding niet als winst wordt aangemerkt. Via de instandhoudingsvoorziening wordt deze post geheel of gedeeltelijk voor uitkering behoord.

Het schema van Bak leent zich, evenals dat van Burgert, voor meerdere winstbegrippen; zo zou bv. ook het door Traas ontwikkelde winstbegrip er in passen. Bepalend is, welke inhoud men geeft aan het begrip „Resultaat op voorraden”, dat tesamen met het „Resultaat op verkopen”, de winst vormt.

Indien men met Bak's interpretatie van dit begrip zou instemmen, zou er op het gebied van de winstbepaling, voor ons gevoel, weinig vooruitgang zijn geboekt, omdat Bak de resultaten op „normale voorraden” buiten de winstbepaling wil houden en voor de duurzame produktiemiddelen naar ons oordeel geen goede oplossing heeft gekozen. Ook bij Bak wordt de winstbepaling niet ontdaan van subjectieve elementen en evenmin is zijn winstbegrip een ex-post begrip. Immers er kan moeilijk op objectieve wijze inhoud worden gegeven aan het begrip „normale voorraad”, dat bij de winstbepaling een rol speelt. Dit begrip zal zeker niet uitsluitend gebaseerd zijn op gegevens betreffende het verleden, maar zal ook afhankelijk zijn van hetgeen de leiding van de toekomst verwacht en van het beleid dat zij wenst te gaan voeren.

De door Van Straaten²⁴) en door Traas geïntroduceerde winstbegrippen hebben het voordeel dat ze minder subjectieve elementen bevatten en een strik ex-post karakter hebben. Deze beide benaderingen bieden echter niet dezelfde informatie over het resultaat.

Van Straaten beschouwt de totale vermogenstoename in de periode als winst. Traas alleen de gerealiseerde vermogenstoename; deze wordt nog onderverdeeld in een op vervangingswaarde gebaseerd transaktieresultaat en een voorraadresultaat.

Een zeer positief punt in de benadering van Bak is o.i. dat aan de belanghebbenden tenminste in principe de totale vermogenstoename (na belastingen) bij de winstbestemming wordt getoond, zodat deze niet geruisloos buiten het verteerbaar inkomen wordt gehouden. Het lijkt ons echter, dat de posten: Waardestijging Vaste Activa en Waardestijging Voorraden, die wel in de winstbestemming maar niet in de winst zijn opgenomen (het betreft de waardestijging voor zover ze door de leiding *niet* als winst wordt beschouwd omdat ze niet is gerealiseerd of omdat ze betrekking heeft op de normale voorraad) tot verwarring kunnen leiden. Door deze posten niet in de winstbepaling te betrekken, suggereert men dat er een vermogenstoename is, die niet als winst moet worden aangemerkt, maar waarover de aandeelhouders toch expliciet moeten beslissen of (evt. gedeeltelijke) uitkering ervan al dan niet dient plaats te vinden.

Het bedrag van de te bestemmen winst wordt dus hoger voorgesteld dan

²⁴) H. C. van Straaten, *Inhoud en Grenzen van het Winstbegrip*, 1957.

dat van de winst. Wil men bij de winstbepaling werkelijk instandhoudingscriteria vermijden, dan dient men deze waardestijging (evt. voor zover gerealiseerd) als winst te beschouwen. Daar is des te minder bezwaar tegen omdat het oude spookbeeld genaamd: Gevaar Voor Te Grote Vertering, doeltreffend is verjaagd door de in te houden, resp. uit te keren winst te bepalen op grond van de schatting van de toekomstige vermogensbehoefte.

Conclusies

De rede van de heer Bak bevat een moderne benadering van de winstbepalingsproblematiek, omdat hij uitgaat van de informatiebehoefte van de gebruiker. Daarin onderscheidt deze rede zich in gunstige zin van hetgeen tot nu toe over dit onderwerp, door de meeste aanhangers van de vervangingswaardetheorie werd geschreven. De toepasbaarheid van de vervangingswaarde wordt echter o.i. door Bak onvoldoende geargumenteed en te ruim opgevat ten gevolge van het ontbreken van een analyse van de eisen die door de gebruikers aan de informatie worden gesteld. Mede als gevolg hiervan en door een te enge opvatting over „het beleid”, wordt de informatieve waarde van de onderscheiding tussen transactie- en voorraadresultaat o.i. te optimistisch voorgesteld.

Stemt men in met de beperkte betekenis van deze onderscheiding, dan houdt dit ook in dat de betekenis van de vervangingswaarde voor de resultaatbepaling minder groot is dan tot nu toe werd gesteld.

De vervangingswaarde zou dan nog wel van belang kunnen worden geacht als benadering van de actuele prijzen van de produktiemiddelen van de onderneming en voorts een rol kunnen spelen bij de bepaling van de gevolgen van de aanwezigheid van in het verleden aangeschafte produktiemiddelen voor het resultaat over de periode. In deze benadering zou er weinig aanleiding zijn de vlottende produktiemiddelen *voortdurend* tegen vervangingswaarde te registreren.

Indien men, zoals Bak, de informatie over de winst niet langer op een handhavingscriterium wil baseren, is het onlogisch bij de winstbepaling bepaalde gerealiseerde waarde mutaties van de kapitaalgoederen, met een beroep op „het beleid” buiten beschouwing te laten.

Ook uit praktische overwegingen is daar geen aanleiding toe, omdat de leiding door een behoorlijke informatie over haar toekomstplannen, te grote dividenduitkering zou kunnen voorkomen. Zou desondanks worden besloten dat de uitkering aan aandeelhouders hoger moet zijn dan de leiding gewenst acht, dan kiezen de aandeelhouders duidelijk voor een lagere verhouding eigen-vreemd vermogen, dan de door de leiding gewenste.